

1083. augusztus 20-án avatták szentté István királyunkat, és ez a nap azóta is a magyarság ünnepének számít. István alakjához számtalan monda és hagyomány fűződik, közülük természetesen a legfontosabb a mára Európa egyik legrégebbi fejékének számító korona. Jeles ereklyénk eredetéről rengeteg elmélet, történetéről pedig ugyancsak számos leírás látott napvilágot. Ezek alapján elmondható, hogy a fejék múltjában még rengeteg homályos részlet van, de abban bízhatunk, hogy a Pálffy Géza történész vezetésével idén induló akadémiai nagy kutatási projekt tisztázza a Szent Korona ma még vitatott újkori (1526–1916) történetét.

A titokzatos Szent Korona

Nemzeti ereklyénk eredetéről a tankönyvekben az olvasható, hogy két részből áll; a latin nyelvű írásokkal díszített, eredetileg ereklyetartónak készült felső keresztpánt, és a görög abroncs, amelyet I. Géza kapott Bizánctól a 11. század második felében. Az utóbbi időkben mind többen vallják, hogy a koronát nem utólag illesztették össze, és felmerült a keleti, esetlegesen az örmény, vagy a nomád, akár az avar eredet is. Az 1030 körül készült koronázási palást királyábrázolásából bizonyos, hogy István királyunk fejét más korona ékesítette. Ez a pápa által adományozott, és Asztrik szentmártoni apát által elhozott korona eltűnt az István halála utáni zűrzavarban. Ez nem is csoda, hiszen a szent olajjal való felkenés, a gyógyító erejű

gyűrű felhúzója és a Salamon trónusának másába való beültetés sokkal fontosabb részei voltak ekkor a koronázási ceremóniának, mint maga a koronázás. A ma ismert koronánk ezután készülhetett, ám a közvélemény a 13. században már első királyunk hagyatékaként tekintett rá, és magát a tárgyat is szentnek tartotta. Az Árpád-ház kihalásakor már kialakult a koronázás szertartása is, azaz Székesfehérváron az esztergomi érseknek kellett elvégeznie Szent István koronájával. Emiatt például az Anjou Károly Róbertnek háromszor is meg kellett ismételnie a ceremóniát.

A 14. századtól kezdve a korona törvényes őrzési helyének a királyi Visegrád számított, innen csak nyomós indokkal lehetett elvinni a jelvé-

nyeket. A szabályozás ellenére a korona története bővelkedett kalandokban a középkor folyamán. A tatárok elől a dalmáciai Trau várába mentették a királyi családdal együtt. 1301-ben a cseh Vencel székesfehérvári koronázását követően Csehországba vitték, onnan pedig a bajor Ottóhoz került. A Képes Krónika szerint ekkor történt a nevezetes eset, hogy a csobolyóba rejtett korona leoldódott a nyeregkápáról, és az útra hullt, míg a következő napon a megrémült kísérők meg nem találták. 1440-ben Visegrádról lopta el a koronát Kottaner Ilona, és egészen 1464-ig, III. Frigyes császár kincstárában várta, hogy Mátyás hatalmas sarcért kiváltsa a drága ereklyét. Ennek következtében a Várnánál hősi halált halt I. Ulászló királyunkat nem is sike-

A SZENT KORONA A MAGYAR KIRÁLYSÁG CÍMERÉN II. FERDINÁND MAGYAR KORONÁZÁSI ZÁSZLAJÁN (1618, POZSONY)

© ESTERHÁZY PRIVATSTIFTUNG, EISENSTADT

Ma a korona mellett a jogar, az országalma és a koronázási palást számít koronázási ékszereknek. Közülük a legkorábbi minden bizonnyal a bírói hatalmat szimbolizáló jogar. Fejébe hegyikristályból készült oroszlánfejeket véstek, és vagy a 10. századi Egyiptomban, vagy egy újabb feltevés szerint az Avar kaganátusban készült. István biztosan nem használta, egy elmélet szerint I. András királyunk viselte először. Bár a koronázási paláston István kezében már látunk tökéletes teljességet és a viláгуралmat szimbolizáló országalmát, de az eredeti a 13. században elveszhetett, a ma is láthatót pedig első Anjou királyunk készítette. A palást minden korban uralkodói ruhadarabnak számított, amely komoly értékkel bírt. A magyar koronázási palást az egyetlen, bizonyosan Istvánhoz kötődő jelvény, amely eredetileg a királyi pár 1030-ban a székesfehérvári bazilika

Koronázási jelvények

számára varrt miseruhája volt. Bizonyosan a szent készíttető iránti tiszteletéből került be a koronázás állandó kellékei közé.

István koronázásának legfőbb jelvénye az aranyos lándzsa volt, amelyet első pénzein is láthatunk. A lándzsa Mihály arkangyalnak az egyik attribútuma, tehát az élet-halál feletti uralmat jelképezi. Első királyunk halála után még néhány forrásban felbukkan, de az Aba Sámuel letaszító III. Henrik császár visszaküldte Rómába, ahol egy forrás szerint még a 17. században is látható volt, majd nyoma veszett. István fejedelemmé avatásában nagy szerepe volt a kardnak, ám a ma látható példány csak a 16. században készült. Az eredeti jelvény, a többi koronázási kincshez hasonlóan 1271-ben tűnt el az országból, és került Prágába, ahol ma István király kardjaként őrzik ezt a mágius erővel bíró fegyvert.

A SZENT KORONA EGYKORÚ MÁSOлата ZRINYI MIKLÓS KEZÉBEN I. FERDINÁND BÉCSI TEMETÉSI SZERTARTÁSÁN (1565) © WIEN MUSEUM

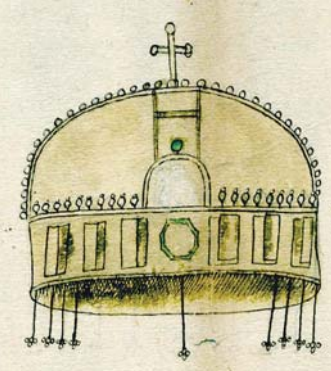
rült megkoronázni. Rajta kívül János Zsigmond és II. József tartozik abba a körbe, akiknek nem érintette homlokát a korona. 1529-ben Szulejmán szerezte meg a Visegrádon őrzött koronázási jelvényeket, ő átadta Szapolyai Jánosnak, onnan pedig előbb Bécsbe, majd Pozsonyba került.

1790-ig jobbra itt őrizték, de a 17. század zavaros évtizedeiben gyakran kellett menekíteni Győrbe, Sopronba, Bécsbe, Passaubá, sőt, olykor Linzbe is. 1790 után Budán őrizték, de 1849-ben Szemere Bertalan parancsára elásták Orsovánál, és a négyévnyi, földben való tartózkodás során a koronázási kesztyű és papucs teljesen meg-

semmisült. Ezek után még két koronázáskor voltak közszemlén a koronázási ékszerek. 1867-ben Budán Ferenc Józsefet, 1916-ban Budapesten IV. Károlyt koronázták meg a Szent Koronával. A II. világháború végén, hajszál híján megsemmisült a korona és vele együtt a többi ékszer. 1944 novemberében bedobozolva elkezdődött hosszú kálváriája, követve Szalasi kormányának az útját Veszprémbe, Kőszegre, majd 1945. március 28-án Ausztriába került. Az itteni Mattsee község mellett ásták el titokban április 27-ére virradóra a Szent Jobbal együtt, és itt találták meg három hónappal később amerikai katonák. 1946-ban a

Mikortól ferde a kereszt a koronán?

Sok vita forrása annak kiderítése, hogy eredetileg is dőlt volt-e a kereszt, vagy egy sérülés nyomán deformálódott. Tudjuk, hogy nemzeti kincsünket számos

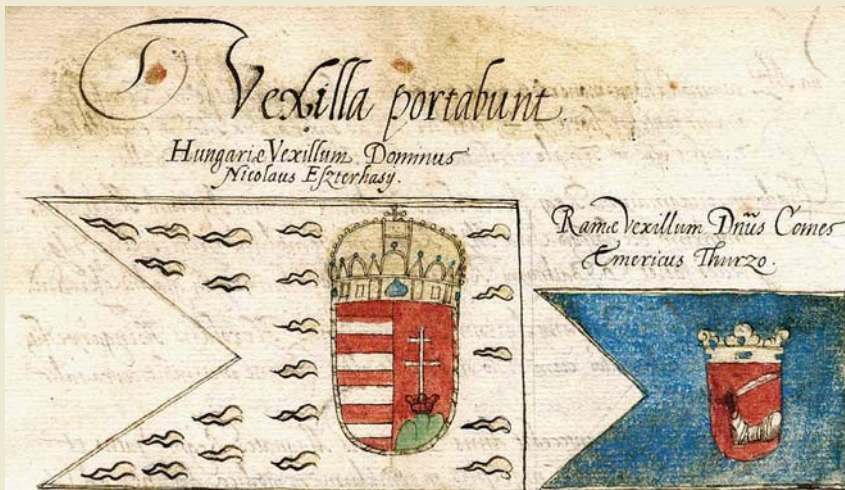

A SZENT KORONA EGYIK LEGKORÁBBI HÁTULNÉZETI ÁBRÁZOLÁSA II. FERDINÁND KORONÁZÁSI RENDTARTÁSÁN (1618, POZSONY)

© MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR, BUDAPEST

baleset érte, többször kellett javítani, restaurálni. Az is biztos, hogy az 1620-as évekig minden ábrázolás egyenesnek, a 18. századtól kezdve pedig ferdének mutatja. A nevezetes sérülés tehát ezekben az évtizedekben történt, amikor a koronát többször kellett menekíteni és szállítani. Az egyik, valószínűleg tartható eset, amikor a kereszt elferdülhetett, vagy legalábbis a korona és ládája megsérülhetett, 1638 februárjában következett be. Ekkor, III. Ferdinánd király feleségének, Mária királynénak a pozsonyi koronázásán ugyanis erővel kellett feltörni a koronáládát, hiszen rossz kulcsot hoztak el a bécsi kincstárból, a szertartás viszont már szinte megkezdődött.

Újdonságok

A MAGYAR ÉS A BOSNYÁK KORONÁZÁSI ZÁSZLÓK TERVE 1618-BÓL

© MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR, BUDAPEST

Az elmúlt években értékes, eddig ismeretlen nemzeti kincsek bukkantak fel különböző gyűjteményekből. Előkerült ugyanis a magyar történelem eddig ismert legkorábbi, mai magyar állami címeres, eredeti koronázási országzászlaja 1618-ból, amelyet a későbbi híres nádor, Esterházy Miklós vitt II. Ferdinánd király pozsonyi szertartásán. Ezt néhány éve sikerült Pálffy Gézának felfedeznie és azonosítania. Emellett egy ausztriai aukción nemrég feltűnt a magyar királyi udvarmester pálcája, mondhatni koronázási „marsallbotja”, amely a legelső budai magyar koronázás, I. Ferenc 1792. évi ceremóniájának egyik gyönyörű kelléke volt. A királyi udvarmester ezzel a botjával vezényelte az egész szertartást. Mivel a Magyar Állam támogatásával sikerült a bécsi aukción ez utóbbi nemzeti kincset megvenni, hamarosan a Nemzeti Múzeumban bárki megnézheti majd.

jelvények az Amerikai Egyesült Államok földjére kerültek, és harminkét éven keresztül várták, hogy hazatérhessenek. Erre 1978. január 6-án került sor, azóta újra magyar földön tekinthető meg a magyar történelem páratlan kincsegyüttese.

Hogy Pécssett is megfordult-e a Szent Korona, arról szeptemberi számunkban közlünk egy érdekes történelmi legendát.

LEJEGYZETTE DR. VARGA SZABOLCS